Вплив російсько-української війни на імідж туристичних регіонів сходу та півдня України

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1-12/14

Черченко О.А.
https://orcid.org/0009-0005-5816-3608
Дем'яненко С.О.
https://orcid.org/0000-0002-9822-1981

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
oleg.cherchenko.nout@gmail.com

Надійшла до редакційної колегії 28.11.2025

Прийнята: 16.02.2026

Анотація. *Російсько-українська війна суттєво трансформувала туристичний простір східних і південних регіонів України, завдавши значних матеріальних збитків і змінивши інформаційний образ територій. Східні та південні області, що раніше мали розвинену туристичну інфраструктуру та культурні бренди, стали зонами бойових дій, руйнувань і гуманітарних викликів. Дослідження аналізує масштаби руйнувань культурної, природної та туристичної спадщини, медійну трансформацію образу регіонів та роль державних і міжнародних інституцій у збереженні туристичного потенціалу. Висновки показують, що, незважаючи на руйнування, регіони зберігають потенціал для післявоєнного відновлення та розвитку меморіального, культурного та природного туризму, якщо буде забезпечена безпека, стратегічне планування та міжнародна підтримка.*

Ключові слова: *туристичний імідж, війна, відновлення, культурна спадщина, туристичний потенціал*

The impact of the russian-ukrainian war on the image of tourist regions in eastern and southern Ukraine

Cherchenko O.
https://orcid.org/0009-0005-5816-3608
Demianenko S.
https://orcid.org/0000-0002-9822-1981

Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine
oleg.cherchenko.nout@gmail.com

Abstract. *The russian-Ukrainian war has significantly transformed the tourism landscape of the eastern and southern regions of Ukraine, causing substantial material damage and altering the informational image of these territories. Regions that previously had developed tourism infrastructure and cultural brands have become zones of armed conflict, destruction, and humanitarian challenges. This study analyzes the scale of destruction of cultural, natural, and tourism heritage, the media transformation of regional images, and the role of national and international institutions in preserving tourism potential. The findings indicate that, despite the damages, these regions retain potential for post-war recovery and the development of memorial, cultural, and nature-based tourism, provided there is security, strategic planning, and international support.*

Keywords: *tourist image, war, recovery, cultural heritage, tourism potential*

Вступ. Російсько-українська війна стала однією з наймасштабніших військових та гуманітарних катастроф Європи XXI століття. Її вплив охопив усі сфери суспільного життя, включно з туризмом — галуззю, яка формує національний імідж, стимулює локальний розвиток, створює робочі місця та підтримує культурну ідентичність. До початку бойових дій східні та південні регіони України були перспективними туристичними зонами, що поєднували історико-культурні пам'ятки, природні комплекси та урбаністичні ландшафти.

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

Проте, після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, їхній туристичний образ зазнав суттєвої трансформації: від престижних і популярних напрямів до територій ризику, руйнувань та окупації. Туристичні ресурси Донеччини, Луганщини, Харківщини, Запоріжжя, Херсонщини, Миколаївщини та Одещини стали епіцентром бойових дій, цілеспрямованих атак і масштабних руйнувань. Значна частина їхньої культурної спадщини, природних ландшафтів і рекреаційної інфраструктури була знищена або опинилася на тимчасово окупованих територіях. Це створило новий, складний у відновленні імідж цих регіонів на міжнародній арені.

Об'єктом дослідження є туристичний імідж східних і південних регіонів України в умовах російсько-української війни. **Метою дослідження** є аналіз трансформації туристичного іміджу зазначених регіонів під впливом воєнних дій та визначення перспектив їхнього відновлення.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

– обґрунтувати актуальність та теоретико-методологічні засади формування туристичного іміджу територій;

– проаналізувати масштаби руйнувань культурних, природних та інфраструктурних ресурсів у східних і південних регіонах України;

– дослідити інформаційний вплив війни та медійну трансформацію образу регіонів;

– охарактеризувати роль державних та міжнародних інституцій у збереженні туристичного потенціалу;

– визначити можливі напрями післявоєнного відновлення туристичного іміджу територій.

Матеріали і методи досліджень. Матеріалами дослідження стали офіційні дані Міністерства культури та інформаційної політики України, а також звіти міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ICCROM, WMF), що документують руйнування культурної та природної спадщини внаслідок війни. Дослідження спирається також на аналітику українських і міжнародних медіа щодо трансформації інформаційного образу регіонів.

Методологічно робота базується на поєднанні системного та порівняльного аналізу, що дало змогу оцінити зміну іміджу регіонів до і після початку повномасштабного вторгнення. Контент-аналіз застосовано для вивчення медійних наративів про східні та південні області, а аналітико-описовий метод — для узагальнення інформації про масштаби руйнувань культурних, природних та туристичних ресурсів. Узагальнення експертних даних міжнародних організацій дало можливість визначити ключові напрями майбутнього відновлення туристичного потенціалу регіонів.

Результати та їх аналіз. Поняття «туристичного іміджу регіону» охоплює сукупність характеристик, що формуються на основі інформації, емоційного сприйняття та соціокультурного контексту. Імідж визначає конкурентоспроможність території, можливості залучення туристів, інвесторів і партнерів.

У мирний час він базується на ресурсному потенціалі, якості сервісу, транспортній доступності й маркетинговій комунікації. У період воєнних конфліктів провідним фактором стає питання безпеки та інформаційного фону. У світовому досвіді імідж регіонів після війни тривалий час асоціюється з небезпекою, навіть коли бойові дії завершені. Наприклад, після війни у Грузії (2008) туристи уникали країни ще 2–3 роки, хоча бойові дії тривали лише декілька днів, а в Хорватії повноцінне відновлення морського туризму після війни у 1990-х зайняло понад 10 років.

Це свідчить про інерційність сприйняття та необхідність цілеспрямованого іміджевого відновлення. Медіа формують уявлення про територію значно швидше, ніж туристичний

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

продукт. Якщо у новинах домінують кадри руйнувань, вибухів, окупації, то навіть ті регіони, де немає активних бойових дій, автоматично інтегруються в негативний іміджевий образ.

Війна спричинила суттєву трансформацію іміджу кожного зі східних і південних регіонів, формуючи нові уявлення про їхню безпеку, доступність та туристичну привабливість. Донецька, Луганська, Запорізька та значна частина Херсонської областей опинилися в епіцентрі бойових дій, тоді як інші регіони, зокрема Одещина, Миколаївщина, знаходять в зоні численних ракетних атак, руйнування портової й туристичної інфраструктури. Харківщина, попри відсутність великої протяжної окупації з 2022 року, теж стала однією з найбільш постраждалих областей у контексті руйнування міського середовища, музеїв, історичних об'єктів і природних ландшафтів. До війни, Харківщина була відомою як освітній та культурний центр із розвиненим урбаністичним туризмом. Донеччина та Луганщина пропонували поєднання природних рекреаційних зон, індустріальної спадщини та історичних пам'яток. Запорізький регіон асоціювався з козацькою історією та островом Хортицею, Херсонщина — з унікальними природними комплексами, включно з біосферним заповідником «Асканія-Нова» та Чорноморським узбережжям. Одещина була одним із провідних туристичних центрів України, відомим багатою культурною спадщиною, архітектурними ансамблями та популярними курортами.

Утім, після 2022 року ці регіони зазнали трагедій, руйнувань та суттєвих трансформацій іміджу. Харківська область, яка до війни сприймалася як один із найбезпечніших і найбільш інтелектуальних центрів країни, опинилася на лінії фронту. Сам Харків, друге за величиною місто України, зазнав сотень обстрілів, значно постраждали культурні інституції, зокрема Харківський художній музей, Історичний музей, численні об'єкти конструктивізму та історичні пам'ятки міста Ізюм. Знищено об'єкти у місті Чугуїв (музей Іллі Рєпіна), Балаклії, Куп'янська. Унаслідок цього імідж Харківщини трансформувався із інноваційного та культурного центру в місто-фортецю, що перебуває під постійною загрозою.

Руйнування вплинули не лише на матеріальну спадщину, а й на імідж регіону. У міжнародних медіа Харків тепер асоціюється, передусім, із героїчним опором, але не з культурним чи освітнім центром.

Ще більш драматичними стали наслідки для Донецької області. До війни Святогірськ, Маріуполь, Слов'янськ та узбережжя Азовського моря були відомими туристичними хабами. Особливо важливе місце займала Святогірська Лавра, один із ключових центрів паломницького та культурно-історичного туризму. Маріуполь, який до 2022 року був одним із найбільш перспективних туристичних центрів на Азові, повністю втратив інфраструктуру: драматичний театр, художній музей ім. Куїнджі, історичні вулиці та морські набережні були знищені під час облоги(Human Rights Watch, 2022). Багаторічні спроби перетворити Маріуполь на сучасний культурний та туристичний центр були перекреслені війною. Азовське узбережжя, яке входило до числа найбільш відвідуваних рекреаційних зон України, сьогодні повністю недоступне, а частина його екосистем — знищена або забруднена.

Луганщина втратила практично весь туристичний потенціал. Кремінські ліси, які були однією з найвідоміших природних територій регіону, зазнали масштабних руйнувань і пожеж унаслідок бойових дій. Музеї Луганська, Сєвєродонецька та Старобільська були пошкоджені, пограбовані та залишилися на тимчасово окупованих територіях. На даний час регіон залишається повністю закритий для відвідування, через окупацію, що спричинило не лише матеріальні збитки, а й повне руйнування туристичної ідентичності. Розвиток туризму тут можливий лише після звільнення та масштабної реінтеграції територій.

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

Запорізька область, де поєднувалися унікальні природні та культурні ресурси, також зазнала значних втрат. Острів Хортиця — серце козацької історії — зазнав численних обстрілів, пошкоджено музейні будівлі та інфраструктуру. Узбережжя Азовського моря, включно з Бердянськом і Кирилівкою, опинилося під окупацією та втратило рекреаційне значення. Водночас пограбування Мелітопольського краєзнавчого музею, зокрема викрадення скіфського золота, стало одним із найбільш резонансних випадків культурного мародерства. Сьогодні імідж Запорізького регіону формують не туристичні маршрути, а новини про фронт, масштабну катастрофу на Запорізькій атомний електростанції та щоденні обстріли. Проте цей регіон має потенціал для подальшого культурно-історичного туризму після відновлення: Хортиця, як символ української державності, стане ключовим ресурсом культурної реінтеграції.

Херсонщина зазнала не лише руйнувань, а й екологічної катастрофи. Знищення Каховської ГЕС спричинило повінь, яка затопила десятки населених пунктів та змінила природні ландшафти. Частина біорізноманіття Дніпровсько-Бузького лиману, плавнів і водно-болотних угідь була втрачена(ЮНЕСКО, 2023). Курортні території Генічеська, Арабатської Стрілки та прилеглих до Азовського моря локацій опинилися в зоні окупації, що зробило їх недоступними для рекреації. Історичний центр Херсона зазнав значних руйнувань. Імідж Херсонського регіону змінився з території природної унікальності та морського відпочинку на простір окупації, звільнення та постійних обстрілів. Проте, природні ресурси регіону мають потенціал для відновлення, а меморіальний туризм може стати частиною його нової історичної наративності.

Одеська область, хоч і менш уражена війною порівняно з Донбасом чи Херсонщиною, теж зазнала істотних втрат. Історичний центр Одеси, внесений до списку В8сесвітньої спадщини ЮНЕСКО, був пошкоджений ракетними ударами, що зачепили історичні будівлі, музеї, архітектурні ансамблі. Порти Одещини перестали виконувати туристичні функції, а популярні курорти Затоки та Каролiно-Бугазу частково втратили інфраструктуру. Імідж Одеси трансформувався: місто продовжує залишатися культурним центром, проте міжнародні туристи практично відсутні, що спричинило скорочення кількості туристичних потоків до мінімуму.

До війни Миколаївська область була важливою південною туристичною дестинацією з поєднанням морського, річкового й екологічного туризму. Курортні зони, зокрема Коблево, Очаків і Коблівська коса, приваблювали відпочивальників пляжами, приватними готелями й розвиненою інфраструктурою. Природні ресурси включали Національний природний парк «Бузький Гард» зі скелястим каньйоном, ландшафтний парк «Тилігульський», Прiнгульський степ, острови Дніпра й Південного Бугу, а також Миколаївський зоопарк — важливий культурний об’єкт.

Після 2022 року область зазнала серйозних руйнувань. Миколаїв став мішенню регулярних обстрілів, що пошкодили історичні будівлі, музейні заклади та громадські простори. На Кінбурнській косі, пошкоджено територію Національного природного парку «Білобережжя Святослава» — екосистему з дюнами, солоними озерами та рідкісними видами флори й фауни. Військові дії вплинули на річковий туризм: обстріли узбережжя Південного Бугу та інших водних маршрутів ускладнили доступ для сплавів, яхтових прогулянок та рекреації.

До війни Миколаївська область була важливою південною туристичною дестинацією з поєднанням морського, річкового й екологічного туризму. Курортні зони, зокрема Коблево, Очаків і Коблівська коса, приваблювали відпочивальників пляжами, приватними готелями й

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

розвиненою інфраструктурою. Природні ресурси включали Національний природний парк «Бузький Гард» зі скелястим каньйоном, ландшафтний парк «Тилігульський», Приінгульський степ, острови Дніпра й Південного Бугу, а також Миколаївський зоопарк — важливий культурний об'єкт.

Після 2022 року область зазнала серйозних руйнувань. Миколаїв став мішенню регулярних обстрілів, що пошкодили історичні будівлі, музейні заклади та громадські простори. Миколаївський художній музей ім. Верещагіна зазнав руйнувань, драматичний театр також постраждав. У Очакові пошкоджено територію Національного природного парку «Білобережжя Святослава», зокрема Кінбурнську косу — екосистему з дюнами, солоними озерами та рідкісними видами флори й фауни. Військові дії вплинули на річковий туризм: обстріли узбережжя Південного Бугу та інших водних маршрутів ускладнили доступ для сплавів, яхтових прогулянок та рекреації.

Імідж Миколаївщини трансформувався з мирної рекреаційної зони на територію прифронтову, символ стійкості й опору. Попри руйнування, регіон залишається перспективним для майбутнього відновлення: його природні та історичні ресурси можуть стати основою для меморіального, еко- та історичного туризму, якщо буде забезпечена реконструкція, розмінування та міжнародна підтримка.

Російсько-українська війна радикально змінила інформаційне поле, у якому формувався образ туристичних регіонів сходу та півдня України. До 2022 року ці території асоціювалися з рекреаційним потенціалом, морськими курортами, природними ландшафтами, культурною спадщиною та економічною динамікою. Херсонщина, Миколаївщина, Запоріжжя, Донеччина, Луганщина та Харківський регіон розвивали власні туристичні бренди, орієнтовані на пляжний, екологічний, пізнавальний, гастрономічний та активний відпочинок. В інформаційному просторі ці області були представлені через образи морських узбережь, козацьких степів, національних парків, історичних міст, заповідників та музеїв.

Однак, із початком повномасштабного вторгнення інформаційна картина національного та міжнародного рівня змінилася докорінно. Медійний простір заповнили повідомлення про бойові дії, окупацію, руйнування цивільної інфраструктури, гуманітарні кризи та екологічні загрози. Те, що раніше становило основу туристичного бренду — безпека, гостинність, природна привабливість — поступилося місцем образу регіонів як зон високого ризику. Зміни інформаційної атмосфери супроводжувалися глибокими іміджевими трансформаціями, які торкнулися як внутрішнього, так і зовнішнього сприйняття територій.

Інформаційний вплив війни проявився в кількох ключових напрямках. Першим стало формування стійкого образу небезпеки, що базувався на щоденних повідомленнях про ракетні удари, обстріли, окупацію та знищення культурних і природних об'єктів. Медіа активно поширювали відео та фото зруйнованих міст, що перетворило Маріуполь, Сєвєродонецьк, Волноваху, Ізюм, Херсон і Очаків на символи трагедії та втрат. Для регіонів, які до війни мали розвинений туристичний імідж, така трансформація стала ударом по довірі та очікуваннях потенційних відвідувачів.

Другим важливим напрямком стала зміна міжнародної інформаційної присутності. Південні та східні регіони України почали з'являтися у світових медіа не як перспективні туристичні дестинації, а як об'єкти гуманітарних репортажів, зведень про військові злочини та масштаби руйнувань. Це призвело до того, що традиційні брендові елементи — Чорноморське узбережжя Миколаївщини і Херсонщини, Азовське узбережжя Запорізької області, екотуризм Приазов'я, історичні маршрути Донбасу, козацькі місця Сіверського Дінця

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

— фактично зникли з глобального туристичного дискурсу. Їхнє місце зайняв новий наратив, у якому регіони постають як території боротьби та страждання.

Третій аспект пов'язаний із внутрішньою інформаційною мобілізацією. Попри загальний негативний фон, у медійному просторі почав формуватися новий імідж: регіонів стійкості, громадянського спротиву та культурної незламності. Миколаїв став відомим на всю Європу як місто, що витримало масовані атаки, а Херсон — як символ звільнення та повернення української ідентичності. Запоріжжя, попри постійну загрозу, вибудувало образ гуманітарного центру, а Харків — образ наукової, волонтерської та культурної твердині. Цей імідж не сприяє туризму прямо зараз, але створює основу для майбутніх меморіальних маршрутів, музейних просторів, реконструкцій та тематичного туризму, що орієнтуватиметься на збереження історичної пам'яті.

Четвертим фактором став інформаційний вплив руйнувань культурних та природних об'єктів. Пошкодження музеїв, театрів, церков, заповідників і національних парків отримало значний медійний резонанс. Світові видання регулярно публікували матеріали про розграбування російськими окупантами Херсонського художнього музею, знищення авіабомбою Маріупольського драматичного театру, руйнування Сєвєродонецького краєзнавчого музею, знищення екосистеми Кінбурнської коси, вирубку заповідних лісів, мінування ландшафтних парків та деградацію Азовсько-Чорноморських біотопів. Такі повідомлення сформували образ війни як загрози не лише людям, а й культурній та природній спадщині України, що істотно вплинуло на туристичну привабливість регіонів у глобальному сприйнятті.

П'ятий аспект стосується цифрового виміру. Соціальні мережі, незалежні медіапроєкти, волонтерські канали й локальні ініціативи поширювали фото та історії про збереження культурних цінностей, евакуацію експонатів, роботу музеїв у підвалах, відновлення пошкоджених об'єктів та стійкість громад. У цифровому просторі з'явилися нові наративи, що демонстрували не лише руйнування, а й здатність регіонів до відродження. Цей інформаційний баланс допомагає змінити уявлення про території як про безнадійно зруйновані, натомість підкреслюючи їхній ресурсний потенціал та культурне значення.

У період російсько-української війни питання збереження туристичного потенціалу східних і південних регіонів України набуло стратегічного значення. Через масштабні руйнування, окупацію, втрату інфраструктури та загрозу культурній і природній спадщині відновлення туристичної сфери стало неможливим без активної участі державних інституцій України та міжнародних організацій. Їхня роль полягає у здійсненні документування втрат, організації фінансової та технічної допомоги, проведенні реставраційних заходів, підтримці культурних інституцій і формуванні майбутньої стратегії відродження регіонів як туристичних дестинацій.

Одним із ключових чинників стало реагування державних структур. Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП) розробило систему моніторингу пошкоджених об'єктів культурної спадщини, що дозволяє фіксувати руйнування, оцінювати збитки, визначати пріоритети для консервації та реставрації. Через платформу «Культура під час війни» та державні реєстри фахівці обліковують втрати пам'яток архітектури, музеїв, історичних споруд, бібліотек та культурних центрів у Херсонській, Миколаївській, Запорізькій, Донецькій, Луганській і Харківській областях. Така системна робота формує основу для подальших звернень до міжнародних партнерів щодо фінансування відновлення(МКІП, 2025).

https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1. http://constructgeo.knu.ua

Не менш важливою є діяльність Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ), яке адаптувало туристичну політику до умов війни. Агентство відповідає за формування майбутніх стратегій розвитку туристичних продуктів, переорієнтацію на внутрішній туризм та підготовку концепцій післявоєнного відновлення. Основний акцент робиться на створенні нових безпечних маршрутів, підтримці регіональних туристичних організацій та розробці програм з відбудови туристичної інфраструктури після деокупації територій.

Важливу роль у збереженні природної спадщини відіграє Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України разом із національними парками та заповідниками. У співпраці з науковими інститутами та європейськими екологічними організаціями здійснюється моніторинг екологічних збитків, спричинених війною: вирубки лісів, осушення екосистем, пожеж на Кінбурнській косі, деградації заповідних територій у Приазов'ї, мінування степів і водойм. Екологічна безпека, безпосередньо, впливає на можливість відновлення туристичної діяльності, а тому державні структури координують роботу з розмінування та оцінки екологічних ризиків.

Поряд із українськими інституціями важливу функцію виконують міжнародні організації, що надають технічну підтримку, експертні оцінки та фінансування. ЮНЕСКО здійснює моніторинг пошкоджених культурних об'єктів, надає рекомендації щодо їх консервації, проводить фахові оцінки стану пам'яток, зокрема в Миколаєві, Харкові та на Херсонщині. Організація також включила низку українських об'єктів до списку культурної спадщини, що перебуває під загрозою, що посилило міжнародну увагу та можливість залучення грантів(ЮНЕСКО, 2023).

ICCROM, міжнародний центр зі збереження культурної спадщини, працює над підготовкою експертів, проводить тренінги для українських реставраторів та спеціалістів з кризового реагування, надає методичну підтримку з порятунку музейних колекцій у зонах ризику. Організація також допомагає структурувати процеси стабілізації пошкоджених об'єктів, що є необхідним для подальших реставраційних робіт(ICCROM, 2023).

Вагомий внесок здійснює World Monuments Fund (WMF), який підтримує українські музеї, архіви та культурні установи. WMF бере участь у фінансуванні проектів консервації та у створенні протоколів збереження культурних цінностей на прифронтових територіях. Вони також сприяють проведенню фахових оцінок стану унікальних об'єктів, зокрема тих, що зазнали руйнувань у різних містах східних та південних регіонах України(WMF,2023).

Європейський Союз долучається до захисту природної та культурної спадщини через програми «House of Europe», «EU4Culture», «EU4Business» і спеціальні грантові механізми, спрямовані на підтримку місцевих культурних ініціатив та розвиток туристичних кластерів. Програми ЄС також підтримують цифрову фіксацію спадщини, реалізацію освітніх проєктів і перепідготовку фахівців, що працюватимуть у сфері туризму після війни.

Висновки. Російсько-українська війна докорінно змінила туристичний простір східних і південних регіонів України, завдавши масштабних матеріальних втрат і трансформувавши їхній інформаційний образ. Регіони, що раніше асоціювалися з морськими курортами, природною різноманітністю та культурною спадщиною, перетворилися на зони бойових дій, руйнувань і гуманітарних викликів. У світовому інформаційному полі їхній імідж був витіснений образами війни та небезпеки, що суттєво знизило туристичну привабливість.

Разом із тим формується новий наратив — стійкості та незламності. Миколаїв, Харків, Херсон, Запоріжжя та інші постраждалі регіони стали символами опору, що надалі може стати основою для розвитку меморіального та історичного туризму.

Важливу роль відіграють державні й міжнародні інституції, які фіксують руйнування, надають фінансову допомогу та формують базу для майбутнього відновлення. Їхня діяльність забезпечує збереження культурних та природних ресурсів і створює підґрунтя для повернення цих територій у туристичний простір після війни.

Попри втрати, схід і південь України зберігають потенціал для відродження. За умов безпеки, стратегічного планування та підтримки партнерів ці регіони зможуть трансформувати воєнний досвід у нову модель розвитку туризму — більш стійку, осмислену та орієнтовану на спадщину.

Заява про конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Список використаних джерел.

Human Rights Watch. (2022, March 16). Ukraine: Mariupol theatre hit in Russian attack. Human Rights Watch. URL: https://www.hrw.org/news/2022/03/16/ukraine-mariupol-theater-hit-russian-attack-sheltered-hundreds (In English)

ICCROM. (2023). Damage and Risk Assessment Report — First Aid and Resilience (FAR) Programme in Ukraine: Damage & risk assessment at pilot sites; mobile app results. ICCROM.URL: https://www.iccrom.org/sites/default/files/publications/2023-02/iccrom_far_2023_damage_and_risk_assessment_report_ukraine.pdf (In English)

Kyiv School of Economics (KSE). (2024). Damages Report (Updated — November 2024). KSE. URL:https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024---ENG.pdf (In English)

Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. (2025, August 29). Due to Russian aggression, 1,553 cultural heritage sites and 2,388 cultural infrastructure facilities have been damaged in Ukraine. URL: https://mcsc.gov.ua/en/news/due-to-russian-aggression-1553-cultural-heritage-sites-and-2388-cultural-infrastructure-facilities-have-been-damaged-in-ukraine/ (In English)

United Nations. (2023). Post-Disaster Needs Assessment: Kakhovka Dam disaster, Ukraine. UN & Government of Ukraine. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/PDNA%20Final%20and%20Cleared%20-%2016Oct.pdf (In English)

UNESCO. (2023, November 20). Kakhovka Dam destruction: US$485 million needed for the recovery of culture, environment and education. UNESCO. URL: https://www.unesco.org/en/articles/kakhovka-dam-destruction-us-485-million-needed-recovery-culture-environment-and-education-unesco (In English)

UNESCO. (2025, September 22). Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. UNESCO. URL: https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco (In English)

World Monuments Fund. (n.d.). Ukraine Heritage Response Fund. WMF. URL: https://www.wmf.org/programs/ukraine-heritage-response-fund (In English)

World Monuments Fund. (2024, February 28). WMF announces additional support for Ukraine. WMF. URL: https://www.wmf.org/press-releases/anniversary-russian-invasion-world-monuments-fund-announces-additional-1-million (In English)